

Hledání podob lidu

Populismy ve světě proměn

Autoři knihy *Politika jednoty ve světě proměn* nabízejí různé přístupy, jak chápat pojem lidu v době krize liberální demokracie. Zatímco Joseph Grim Feinberg s Michaelem Hauserem vycházejí z postmarxistických koncepcí, Jakub Ort představuje konzervativně-křesťanský „socialismus“ Johna Milbanka.

TOMÁŠ SCHEJBAL

Trojice autorů knihy *Politika jednoty ve světě proměn* se pokouší reflektovat krizi západní liberální demokracie a jejího pilíře v podobě individualizovaného občana. „Kolektivní identity se vracejí,“ píše v úvodu Joseph Grim Feinberg, Michael Hauser a Jakub Ort a mají na mysli posun celého politického spektra od jednotlivce ke kolektivu. Zatímco kapital transformoval kontrakturní kritiku do podoby identitární politiky, západní progresivní socialisté stále více hovoří o pracujících lidech a na pravici pak došlo k obratu od *laissez-faire* k nacionalismu.

Feinberg rozlišuje na jedné straně „defenzivní lid“ pravice populismu, na straně druhé „transgresivní lid“ populismu levicového. Zde pak vidí rozdíl mezi pojetím lidu u Ernesta Laclaua a Chantal Mouffeové v protikladu k Jacquesu Rancièrovi. V opozici k těmto postmarxismům stojí Ortem nastíněná radikální ortodoxie teologa Johna Milbanka, jenž hledá odpověď na problémy pozdní modernity v návratu k tradičním komunitám. Hauser se nechal při analýze rozpadu liberálně demokratického konsenzu inspirovat jazykovým obratem a přichází s vlastním pojmem „boromejského uzlu“.

Dvojaký charakter lidu

Z hlediska přínosu pro emancipační politiku a myšlení má největší význam Feinbergův výklad pojetí lidu. Vztah koncepcí „defenzivního lidu“ je ve vztahu k postmoderně ambivalentní: přijímají kritiku univerzalizmu a současně odmítají soužití různorodých skupin. K sjednocení takového lidu zkrátka dochází skrze obranu vůči kulturní odlišnosti. Pojetí „transgresivního lidu“ se naopak vrací k postmodernímu optimismu, aniž by odmítalo modernistický princip univerzálního sjednocení. Podle Feinberga tento přístup uplatňují jak radikálně demokratické teorie Laclauovy, Mouffeové a Rancièrovy, tak Milbankova radikálně ortodoxní ontologie. Zatímco v prvním případě jde však o sjednocení jevové, v případě druhém má dojít k sjednocení ontologickému.

Další přínos Feinbergova příspěvku tkví v rozlišení mezi pozicionalitou lidu podle Laclaua a Rancièrovou definicí lidu jakožto „části bez účasti“. U obou autorů začíná proces formování lidu mimo mocenské struktury, Laclau však předpokládá završení tohoto procesu ustavením demokracie, zatímco Rancièrův lid zůstává navždy „částí bez účasti“. Toto rancièrovské pojetí má blízko k Marxovu chápání revolučního významu proletariátu, jenž spočívá v postavení třídy vyloučené z měšťanské společnosti. Postupné ztracení

tohoto potenciálu dokládají dějiny evropského dělnického hnutí, jehož privilegované vrstvy se účastí na moci a bohatství konformizovaly, v důsledku čehož musely radikální proudy hledat „reálnou“ třídu v těch „částech“ dělnictva, jež zůstávaly nadále „bez účasti“. Emancipační rovina Rancièrova konfliktualistického pojetí politiky se vyjeví v kontrastu k Milbankově ontologii míru, který je v tomto kontextu policejním řádem, tj. opakem politiky.

Ontologie biedermeieru

Milbankovo myšlení je podle Orta originální tím, že ke konzervativní kritice pozdní modernity využívá poststrukturalistické přístupy. Milbankova ontologie míru je teoretickou premisou, od níž dospívá ke konkrétním politickým závěrům. Touto premisou je „analogie bytí“ vyjádřená jednotou svatě Trojice. Podle Milbanka má odštěpení

schopnosti „syrové, nevzdělané“ masy proletariátu. Kdyby byl text o Milbankovi publikován v konzervativně-levicovém sborníku *Budoucnost levice bez liberalismu* (2021; viz A2 č. 14–15/2021), jistě by byl intelektuálním vrcholem knihy.

Uzel historického idealismu

Hauser se pokusil jako nástroj k analýze krize liberální demokracie použít boromejský uzel středověké trinitární teologie. V teoretické rovině má jít o trojjednotnost lacanovských pojmů imaginárna, symbolična a reálna. V praktické rovině má Hauser na mysli trojjednotnost postmodernismu, liberální demokracie a neoliberalismu. Laclauovským slovníkem řečeno jde zkrátka o hegemonii historického bloku kulturního, politického a ekonomického liberalismu. Rozetnutím uzlu dochází podle Hausera k nové rekonfiguraci, charakteristické

Kde hledat lid v době krize západní demokracie? Kresba Shonagh Rae

stvořeného od Stvořitele na svědomí „hřichy“ emancipace rozumu od zjevení, filosofie od teologie a státu od církve. Není náhoda, že v Nietzscheho kritickém pojetí náboženství a modernity Milbank shledává pouze negativní aspekt násilí, a nikoli touhu člověka překonat vlastní omezenost. Toto násilí pak má být genetickým kódem postmoderního myšlení.

Jestliže je pohanská ontologie násilí předpokladem pozdního kapitalismu, jehož kulturní nadstavbu tvoří aliance politického, ekonomického a kulturního liberalismu, z ontologie míru by měl být odvozen křesťanský „socialismus“. Ort reflektuje problematiku praktických důsledků Milbankova postoje. Politicky se totiž hlásí k takzvanému modrému labourismu, tvořícímu jakéhosi dvojníka rudých toryů expremiéra Davida Camerona. Jak rudí konzervativci, tak konzervativní „socialisté“ hledají alternativu k modernistickým veličinám státu i trhu v lokálních komunitách rodin, církve a družstev. Socialismus v podobě beztrždní asociace producentů však nečekejme, spíše máme co do činění se starou známou „Volksgemeinschaft“. Pod křídly církve mají žít v sociálním smíru landlordi s nájemníky, věřitelé s dlužníky a kapitalisté s dělníky. Nejde o nic jiného než o fabiánský socialismus, založený na směsi soucitu a despektu vzdělaných právníků vůči

přechodem od postmodernismu k roztržité „paralogické společnosti“. Ovlivněn jednostranně chápaným jazykovým obratem však Hauser nevidí příčinu této změny v základně (tedy v ekonomickém reálnu), ale naopak v kulturní nadstavbě imaginárna. Roztržité společnosti do uzavřených bublin je prý podmíněno algoritmickým diskursem sociálních sítí. Zatímco u Marxe je vědomí podmíněno bytím, u Hausera je bytí podmíněno vědomím. Opravdu je atomizovaná společnost velkoměst problémem teprve pozdní modernity? Nebyla to vždy také vlastnost venkovských komunit? A přesáhly někdy sociální vazby většiny dělnictva okruh rodiny?

Hauserův přístup k materialistické analýze sociální reality se zkrátka podobá „pravému socialismu“ ironizovanému Marxem a Engelsem v *Německé ideologii* (napsáno 1845/1846, první vydání 1932): „Tito socialisté neboli ‚praví socialisté‘, jak si říkají, nevidí v zahraniční komunistické literatuře výraz a produkt skutečného hnutí, nýbrž čistě teoretické spisy, které, jak si to představují o německých filosofických systémech, vzešly úplně z ‚čisté myšlenky‘.“

Autor je doktorand na FF UHK.

Joseph Grim Feinberg, Michael Hauser, Jakub Ort: *Politika ve světě proměn*. Filosofía, Praha 2021, 206 stran.